УДК: 336.24

Л.І. Прокіпчук

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.87

УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У даній статті досліджено питання сучасного становища справляння митних платежів та розроблення пропозицій щодо перспектив розвитку їх стягнення. Визначено, які платежі ми відносимо до митних: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Зазначено основні види мита, які використовуються в Україні, а саме: ввізне мито; вивізне мито; сезонне мито; особливі види мита (спеціальне мито; антидемпінгове мито; компенсаційне мито); додатковий імпорتنний збір. Здійснено аналіз надходжень митних платежів до Державного бюджету за 2009 (після вступу України у Світову організацію торгівлі) - 2018 роки. Визначено, що митні платежі становлять третину надходжень до Державного бюджету України, однак система їх справляння та розмитнення товарів у більшості випадків є заплутаною та довготривалою. Обґрунтовано доцільність спрощення самої процедури розмитнення товарів та нарахування податків на них з одночасним переведенням документів у електронну форму. Зазначено основні шляхи вдосконалення системи адміністрування митних платежів, зокрема: покращення інформаційно-просвітницького забезпечення діяльності митних органів; посилення контролю митних органів за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів; спрощення системи оформлення митних процедур; використання лише електронного декларування; розробку державної програми розвитку зовнішньоторгівельної діяльності; сприяння імплементації досвіду Європейського Союзу у вітчизняну практику; посилення боротьби із протидією корупції, у першу чергу на митних постах; застосування спрощеного порядку митного оформлення товарів; надання податкових пільг і знижок; формування ефективного менеджменту.

This article explores the current status of customs payments and the development of proposals on the prospects for their collection. It is determined what payments we attribute to customs: duty, excise tax on imported goods (products) in the customs territory of Ukraine, value added tax on goods (products) imported into the customs territory of Ukraine. The main types of customs duties used in Ukraine are indicated, namely: import duties; export duty; seasonal duty; special types of duties (special duty; anti-dumping duty; countervailing duty); additional import duty. It is noted that the organization of the levying of duties consists in three positions: determination of the heading and the country of origin of the goods; control of timely and correct payment of duties and other taxes; ensuring that the owner of the goods returns excess tax payments. The analysis of customs payments to the State Budget for 2009 (after Ukraine's accession to the World Trade Organization) – 2018 (it has been investigated that customs revenue has been increasing since 2009). The main ways of improving the system of administration of customs payments are outlined, namely: improvement of information and educational support of the customs authorities; strengthening the control of customs authorities on the correct classification and determination of the country of origin of goods; simplification of the customs clearance system; use of electronic declaration only; development of the state program of development of foreign trade activity; promoting the implementation of European Union experience into national practice; intensifying the fight against corruption, especially in customs posts; application of the simplified procedure for customs clearance of goods; providing tax benefits and discounts; formation of effective management, creation of a system for controlling the entry into circulation of goods.

Ключові слова: митні платежі, ввізне мито, вивізне мито акцизний податок, податок на додану вартість, Державний бюджет України, надходження.

Keywords: customs payments, import duty, export duty excise tax, value added tax, State Budget of Ukraine, receipts.

Постановка проблеми. Починаючи з 2009 року, коли Україна вступила у Світову організацію торгівлі (СОТ), особлива увага приділяється митним платежам, як основним бюджетоутворюючим фіскальним інструментам наповнення Державного бюджету. Це актуалізує питання змін, які відбулись за останні 12 років стосовно надходження митних платежів до бюджетів та можливостей покращення системи їх справляння та унеможливлення недоброчесних операцій в процесах нарахування податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань адміністрування митних платежів та можливостей удосконалення системи їх справляння займався ряд зарубіжних та українських учених, а саме: С.О. Баранова, Ю.О. Голинський, О.П. Гребельник, І.Г. Бережнюк, А.Д. Войцешук, Ф.Л. Жорін, П.В. Пашко та інші. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань за цією темою, залишаються відкритими питання щодо вдосконалення системи справляння митних платежів та запобігання зловживанням при їх стягненні.

Метою статті є дослідження сучасного становища справляння митних платежів та розроблення пропозицій щодо перспектив розвитку їх стягнення.

Виклад основного матеріалу. Митні платежі — це податки, що, відповідно до податкового або митного законодавства, справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи.

До митних платежів відносяться:

- мито — це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним Кодексом, який нараховується та сплачується відповідно до Митного Кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);
- податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Більшість економістів звертають увагу на те, що мито є спеціальним податком — податком на зовнішню торгівлю, в той час як акцизний податок та ПДВ — податками внутрішніми. Таким чином, мито є основним регулятором обсягів зовнішньої торгівлі держави.

Відповідно до пункту 2 статті 271 Митного кодексу України [1], в Україні застосовуються такі види мита:

- ввізне мито — встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України;
- вивізне мито — встановлюється на українські товари, що вивозяться за межі митної території України;

- сезонне мито — мито, яке встановлюється на строк 60-120 послідовних календарних днів;

- особливі види мита:

а) спеціальне мито — встановлюється з метою захисту національного товаровиробника відповідно до Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [2] або у відповідь на дискримінаційні чи недружні дії з боку інших держав чи утворень, яка обмежують інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

в) антидемпінгове мито — встановлюється у випадку ввезення на територію України товарів, що є об'єктами демпінгу, заподіюють шкоду чи створюють загрозу національному товаровиробнику (відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [3];

с) компенсаційне мито — встановлюється відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [4] у випадку ввезення на територію України товарів, що є об'єктами субсидованого імпорту, що може заподіяти шкоду національному товаровиробнику;

- додатковий імпорتنний збір — встановлюється у випадку значного погіршення стану платіжного балансу чи скорочення золотовалютних резервів для їх стабілізації відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (далі - ГАТТ-1994) та Домовленості про положення ГАТТ-1994 [5].

Організація стягнення мита полягає в таких трьох позиціях:

- визначення товарної позиції і країни походження товару, який проходить через митний кордон держави;

- контроль своєчасної та правильної сплати мита та інших податків при митному оформленні товарів;

- забезпечення повернення власникові товарів надміру сплачених податкових платежів.

Важливо зауважити, що в рамках підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, для України відкрито дорогу на європейські ринки (ЄС скасував ввізні мита на 94,7% українських промислових та 83,4% сільськогосподарських товарів). При цьому, передбачено чітко визначені строки, в рамках яких Україна поступово має запровадити відповідні зміни до законодавства, удосконалити стандарти технічних, санітарних чи фітосанітарних норм у відповідності до вимог ЄС.

За 2019 рік Державна митна служба зібрала в державний бюджет 14,6 мільярдів доларів США (понад 365 млн. грн.) - це на 1 мільярд доларів більше, ніж у 2018 році (табл. 1).

Висновки щодо виконання Державного бюджету України та звіти Фіскальної служби України свідчать, що надходження митних платежів з кожним роком зростають. Так, у 2018 році до загального фонду Державного бюджету надійшло 339,0 млрд. грн, що на 35,2 млрд грн більше, ніж у 2017 році. Найбільші надходження серед митних платежів дає ПДВ. Так, за 2018 рік надійшло 295,1 млрд грн даного податку і варто зазначити, що з кожним роком надходження від нього зростають, окрім 2013 року, коли мав місце незначний спад у порівнянні з 2012 роком.

Табл. 1

**Надходження митних платежів до Державного бюджету України за 2009-2018 роки.
(млрд грн)**

Роки	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	Ввізне мито	Вивізне мито	ПДВ	Єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України	Плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів	Всього
2009	3,0	6,3	0,4	73,1	0,1	0,08	82,8
2010	3,5	8,6	0,3	73,3	0,2	0,07	85,7
2011	9,6	10,5	1,3	93,2	0,2	0,05	114,5
2012	8,5	13,0	0,2	101,6	0,2	0,04	123,3
2013	7,1	13,3	0,1	96,6	0,2	0,04	117,3
2014	14,6	12,4	0,2	107,3	0,2	0,04	135,4
2015	22,8	39,9	0,4	138,8	0,3	0,05	202,3
2016	33,0	20,0	0,4	181,5	0,4	0,07	235,3
2017	29,7	22,6	0,6	250,5	0,4	0,07	303,8
2018	19,5	23,3	0,5	295,1	0,9	0,07	339,0

*Джерело: за даними [6-15]

Значні кошти у державну скарбницю приносять і ввізне мито та акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів. Зокрема, у 2018 році надійшло 23,3 млрд грн ввізного мита та 19,5 млрд акцизного податку.

Варто зазначити, що у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом існує практична необхідність лібералізації правил митного оформлення.

Більше того, враховуючи необхідність імплементації законодавства ЄС, необхідно створити сприятливі умови і спростити процедуру перетину митного кордону, вдосконалити механізм визначення перевірки класифікації товарів і правила справляння митними органами податків та зборів при переміщенні товарів через митний кордон України.

Підсумовуючи, можна виділити основні шляхи вдосконалення системи адміністрування митних платежів:

- покращення інформаційно-просвітницького забезпечення діяльності митних органів;
- посилення контролю митних органів за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів;
- спрощення системи оформлення митних процедур;
- використання лише електронного декларування;
- розробку державної програми розвитку зовнішньоторгівельної діяльності;
- сприяння імплементації досвіду Європейського Союзу у вітчизняну практику;
- посилення боротьби із протидією корупції, у першу чергу, на митних постах;
- застосування спрощеного порядку митного оформлення товарів;

- надання податкових пільг і знижок;
- формування ефективного менеджменту;
- створення системи контролю за введенням в обіг товарів, у т.ч. планується розширити використання реєстраторів розрахункових операцій та підвищити ефективність пост-митного контролю.

Висновки. Митні платежі становлять третину надходжень до Державного бюджету України, однак система їх справляння та розмитнення товарів у більшості випадків є запутаною та довготривалою, відтак доцільно спростити саму процедуру розмитнення товарів та нарахування податків на них з одночасним переведенням документів у електронну форму.

1. Митний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>; 2. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну. Верховна Рада України; Закон України від 22 грудня 1998 року № 332-XIV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/332-14>; 3. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту. Верховна Рада України; Закон від 22.12.1998 № 330-XIV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/330-14>; 4. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту. Верховна Рада України; Закон від 22.12.1998 № 331-XIV. — режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/331-14>; 5. *Веремчук Д.* Проблеми і перспективи розвитку системи непрямого оподаткування в Україні. Вісник Ун-ту банківської справи Нац. банку України. 2013. № 3. С. 13-18; 6. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2009 рік. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123>; 7. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2010 рік. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_vykonan_DBU_2010.pdf; 8. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2011. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740923/Bulet_vykon_budg_2011.pdf; 9. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2012 рік. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf&gws_rd=cr&dcr=0&ei=v-DxWZ-QDIOFgAbmr5yoCQ; 10. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2013 рік. URL: 195.78.68.18/minfin/file/link/404609/file/Budget%20of%20Ukraine%202013.zip; 11. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2014 рік. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16745880/Bulet_vykon_DBU_2014.pdf; 12. Звіт державної фіскальної служби України за 2015 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>; 13. Звіт державної фіскальної служби України за 2016 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>; 14. Звіт державної фіскальної служби України за 2017 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>; 15. Звіт державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>

1. Customs Code of Ukraine: Code of Ukraine; Law, Code No. 4495-VI of 13.03.2012 // Database «Legislation of Ukraine» / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>; 2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On the application of special measures on imports into Ukraine” (№332-XIV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/332-14>. [in Ukrainian]; 3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On the protection of the national producer against dumped imports” (December 22, №330-XIV); 4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On the protection of the national producer from subsidized imports” (December 22, №331-XIV). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/331-14>. [in Ukrainian]; 5. *Veremchuk D.* (2013). Problemy i perspektyvy rozvytku systemy nepriamoho opodatkuvannia v Ukraini [Problems and prospects of development of the

system of indirect taxation in Ukraine]. Visnyk Un-tu bankivskoi spravy Nats. banku Ukrainy [Bulletin of the Bank of Ukraine Nat. Bank of Ukraine]. № 3. pp. 13-18; 6. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2009 URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/en/publish/article/16728123>; 7. Conclusions on the Execution of the State Budget of Ukraine for 2010 URL: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_vykonan_DBU_2010.pdf; 8. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2011 URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740923/Bulet_vykon_budg_2011.pdf; 9. Conclusions on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2012. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741935/Visnovok_2012.pdf & gws_rd = cr & dcr = 0 & ei = v-DxWZ-QDIOFgAbmr5yoCQ; 10. Conclusions on Implementation of the State Budget of Ukraine for 2013. URL: 195.78.68.18/minfin/file/link/404609/file/Budget%20of%20Ukraine%202013.zip; 11. Conclusions on Implementation of the State Budget of Ukraine for 2014. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16745880/Bulet_vykon_DBU_2014.pdf; 12. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2015. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>; 13. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2016. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>; 14. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2017. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>; 15. State Fiscal Service of Ukraine. Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2018. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>

УДК: 30:336.22:336.145(477)

Р.Я. Галамай

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.92

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У даній статті проведено дослідження інституційних засад розвитку податкової системи в Україні в умовах реформи місцевого самоврядування. Обґрунтовано доцільність інституційного підходу до аналізу розвитку податкової системи. Виділено основні елементи податкової системи в цьому контексті (формальних та неформальних інституцій, організаційних структур). Визначено негативні аспекти розвитку податкової системи в Україні в період незалежності та окреслено ризики, якими вони супроводжувалися. Обґрунтовано доцільність податкової реформи в контексті трансформаційних змін у системі публічного управління та посилення місцевого самоврядування. Проведено дослідження нормативно-правового забезпечення, яке мало суттєвий вплив на розвиток податкової системи в умовах децентралізації. Визначено та аргументовано реалізацію певних змін у податковій системі на користь місцевого самоврядування. Проведено дослідження основних законодавчих актів, які, маючи значний вплив на реформування системи місцевого самоврядування в Україні та зміну територіальної організації влади, характеризуються опосередкованим впливом на розвиток податкової системи; зауважено, проте, суттєвий вплив таких актів на результативність та ефективність реформи податкової системи. Встановлено, що в результаті децентралізаційних змін сформовано нову фінансову основу розвитку місцевого самоврядування, а саме: ключову роль відведено податкам та зборам, які справляються на території; органам місцевого самоврядування надано право регулювати ставки та встановлювати пільги місцевих податків і зборів; відбувся перерозподіл загальнодержавних податків та зборів між бюджетами різних рівнів; здійснено формування